

કિ

સુરત જિલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક.

Handwritten signature or initials

સંન હરે સ્વામીનં.

કિંમલ સ્વામીના.

૮૪૪૮

જગનલાલ આતીશભ શાહ.

"સુખમણિલ શિક્ષક"ના કર્તા સાહચર-સુરત.

गूजरात विद्यापीठ ग्रंथालय

गजराते क पीरगभर विभाग

अनक्राक ७४ ४८ धाक

पुस्तक नम २७५५ (२०००) १२.०५
३५५

दि ५/११ १९७४

શુભરાત શાળાપત્રમાં આપેલી સૂચનાને

— અનુસરી રહેલો —

સુરત જિલ્લાનો

“ભૂગોળ શિક્ષક”

— ગ્યનાર —

છગનલાલ માતીરામ શાહ.

“ભૂગોળ શિક્ષક” “ગિયોશન શિક્ષક” વગેરેના કર્તા.

કેન્ડાલ્ફ — શાહપોર-સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—છગનલાલ માતીરામ શાહ.

પ્રસિદ્ધ કરવાનું કેન્ડાલ્ફ — શાહપોર-સુરત.

આવૃત્તિ ત્રીજી ૧,૧૦૦ પ્રત.

કર્તાએ સર્વ હક સ્વાધીન રાખ્યા છે.

સુરત મહાદાના પુલપર ટાંકી પાસે આવેલા ‘શકર’ પ્રિન્ટિંગ

પ્રેસમાં નારાયણરાવ લલમજીરાવ નીકમે છાપેલો

જીલ્લામાં

[સને ૧૯૨૧]

કિંમત રૂ ૦-૩-૦.

જોઈ પાછું માંડે અવાપિ બંદાર ન પડેલી એવી
 હૃદય સુજ્જ્વલની સામાન્ય ભૂગોળની —

પ્રશ્નાત્તરમાળા ત્રણ આના.

— ગાંધીજીના પ્રશ્નોના અગતીની મુજબને અનુમતી રહેશે —

સુરત શહેર તથા ચાર્યાસી તાલુકાનો

ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

સુરત જીલ્લાનો નકશો ચાર આના.

ગાંધીજી માટે “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ આના.

શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ ને વાંચીઓને આતિ ઉપયોગી
 — પાળવાર્ગી પાંચમા ધોરણ સધીના દરેક ધોરણના છુટકા —

“મુખ્યગણિત શિક્ષક” ત્રણ આના.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”

બાળપણનો	રૂ. ૦-૨-૦
પ્રાથમિક શાળાનો	રૂ. ૦-૨-૦
મધ્યમિક શાળાનો	રૂ. ૦-૨-૬
નીચી શાળાનો	રૂ. ૦-૩-૦
ધોરણી શાળાનો	રૂ. ૦-૪-૦
પાઠશાળાનો	રૂ. ૦-૪-૦

“૧” જગનન્દ્રાજી મેલીરામ શાહ, શાહપોર, સુરત.

મહેરમાન જામનગર એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર
સાહેબની ઓફિસના એ. જ. નં. ૪૪૧ તા.
૨૧-૭-૧૯૧૬ના પત્રમાં જણાવવામાં આવ્યું છે, કે

“અંકગણિતનાં મનોયત્ન”

આ સ્ટેટની સ્કૂલોમાં બીજા ધોરણમાં ટેકસ્ટ
બુક તરીકે મંજૂર કરવામાં આવેલ છે.

~~~~~

મહેરમાન કાઠિઆવાડના એજન્ટ હુ. ધ. ગવર્નર
સાહેબ બહાદુરે પોતાના હુકમ નં. ૭૬ તા. ૨૮ ૧૯૧૬થી

“અંકગણિતનાં મનોયત્ન.”

કાઠિઆવાડ એજન્સિની તમામ પ્રાથમિક સ્કૂલોમાં
ઇનામ અને લાયબ્રેરી તરીકે મંજૂર કર્યા છે.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક”માં શું શું છે ?

૧] પાઠવાર અથવા શબ્દો.

૨] જોડણીના એકજ સરખા નિયમવાળા શબ્દો.

૩] કઠિન મળતા શબ્દોની તારવણી.

૪] જોડાક્ષર. ૫] મળતા જોડાક્ષર.

૬] ખરીદાના ડિક્ટેશનમાં આવનાર મળો.

પ્રસ્તાવના.

ગુજરાતી પ્રાથમિક શાળાના ત્રીજા ધોરણમાં “જિજ્ઞાસા” અથવા એજન્સીની ભૂતળ અને રાજકીય ભૂગોળ, ઉદ્યોગો સ્થળો વચ્ચેનાં વ્યાવહારનાં સાધનો વગેરે સાથે ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળ, શીખવવાનું સંસ્કારી કેળવણી ખાતાએ ઠરાવ્યું છે.” તે મુજબ આ છુકમા નમુના રૂપે સુરત જિલ્લા અને સુરત એજન્સી પસંદગી કરવામાં આવી છે. જિલ્લાની ભૂતળ અને રાજકીય ભૂગોળની સાથે ઐતિહાસિક ભૂગોળ, સ્થળો વચ્ચેનાં વ્યાવહારના સાધનોનું આ છુકમા માર્ગદર્શક વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે, જેથી મને ખાતરી છે, કે ભૂગોળના શિક્ષણમાં બાળકો પર પડતો ગોખણનો ગીરસ અને નિષ્ફળ બોલો દર થઈ તેમની કલ્પનાશક્તિ કેળવશે, તેમજ કાચું કારણનો સબંધ બાણી તે દેખાતી ને વ્યવસ્થાપનો તાત્કાલિક શક્તિ કેળવશે. જેથી પ્રથમ જતા ખીજા દેખો અને બાકીની ભૂગોળનું શિક્ષણ પ્રદેશ કરવામાં મુશ્કેલી કરવાનું બાળકોને અનુકૂળ થઈ પડશે અને તપ્તી તેઓ આ વિષયના શિક્ષણમાં રસ લેતા થશે. એજ. ના ૫૫ ૬-૭૫

(સં. મે. ૬,

રા. ૧૧. ૧. ૧૯૩૦. } હાનસાલ માતીરામ શાહ.

નં. ૨૧. } “મુ. પ્રાથમિક શિક્ષક” ન કલા.

સુરત જિલ્લાનો નકશો ચાર આના.

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની પ્રતિબિંબરમાળા તથા આના.

સુરત જિલ્લાનો “ભૂગોળ શિક્ષક”

સામાન્ય વર્ણન.

હોકરાંઓ ગીઝ કિરણમાં પોતાના તાલુકાની જગેળ શીખી ગયાં છે. નજીકના બધા મળી આવેલ નક્કર છે. થોડાંસી તાલુકાના ઉત્તરમાં જઈએ તો આરંભાડ તાલુકો આં. ઓ. પા. તાલુકાની પૂર્વમાં ગાયકવાડનું રાજ્ય આવેલું છે. તે પછી પૂર્વમાં જઈએ તો માંડવી તાલુકો આવે. માંડવી તાલુકાનો દક્ષિણમાં જઈએ તો તાલુકો આવેલો છે. એ ત્રીજી તરફ તો ત્રિજામાં ગાયકવાડનું રાજ્ય આવેલું છે. તે મૂળી દક્ષિણમાં તો જલસાપોર તાલુકો આવે. જલસાપોર તાલુકાની દક્ષિણમાં તલસાટ અને ચીખડી તાલુકા આવેલા છે. તલસાટ તાલુકાની દક્ષિણમાં પારડી તાલુકો આવેલો છે, એમાં તાલુકાના ઉપરી નેમ મળેલું છે, નેમ આ બધા તાલુકાના ઉપરી પશુ મામલતદાર છે. એ બધા મામલતદારના ઉપરી કબજે-કાંડ સાહેબ છે. તે સુરતમાં રહે છે.

આ આડુ તાલુકા ઉપર તો નેમના પાંચમાં તરીકાઓ આવેલાં છે, ચીખડી તાલુકાની પૂર્વમાં વાંસદાનું સંસ્થાન છે અને તલસાટ તાલુકાની પૂર્વમાં ચિરંબુરનું રાજ્ય આવેલું છે. વાંસદા સંસ્થાનની પૂર્વમાં હાંગનું રાજ્ય આવેલું છે. અને એ ચીખડી તાલુકામાં સચીનનું રાજ્ય આવેલું છે. એ ચારે નાનાં દેશી રાજ્યોના સનતપર દેખરેખ રાખવાને સરકાર તરફથી એક પોલિટિકલ ઓફિસર રહે છે, નેમના

* દેશી રાજ્યોપર દેખરેખ રાખનાર સરકાર તરફનો અમલદાર.

૬] ચોર્ધાસી તાલુકાનો “બુગોળ શિક્ષક” દોક ખાનો.

તાખાના મુઝકને સુરત એજન્સિ ÷ કહે છે. આ એજન્સિના પેસિટિવ્ઝ એજન્ટ સુરત જિલ્લાના કલેક્ટર સાહેબ છે.

કલેક્ટર સાહેબના તાખાના મુઝકને “જિલ્લો” કહે છે. આ જિલ્લાનું નામ સુરત શહેરપરથી સુરત જિલ્લો પાયુ છે.

ચોર્ધાસી તાલુકાની દક્ષિણ અને પૂર્વમાં, આરપાડ તાલુકાની પૂર્વમાં, માડવી અને બારડોલી તાલુકાની પૂર્વમાં અને ચીખલી તાલુકાના વાયવ્ય કોણમાં ગાયકવાડી રાજ્ય આવેલું છે. પણ તે સુરત જિલ્લાના કલેક્ટર સાહેબને તાખે નથી.

(૧) કાલિદાસ - ઉત્તરે કામ નદીથી દક્ષિણે દમણગંગા નદી, અને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્રથી પૂર્વે રાજપીપળા, ખાનદેશ, વાંસદા ને ધરમપુર સુધીનાં મુલક સુરત અઢાવીસી નામે પ્રસિદ્ધ હતા. એમાંના આરાગે અડધો લાગ સુરત શહેર પરથી સુરત જિલ્લો કહેવાય છે.

સુરત જિલ્લા ગુજરાત ૧૧ ક દક્ષિણમાં કામ અને દમણગંગા નદીની વચ્ચે આવેલો છે, કામ નદી બરચ જિલ્લામાં અને દમણગંગા નદી ચણુ જિલ્લામાં એન જુદો પાડે છે.

(૨) સીમા:—ઉત્તરે—કામ નદી ને તેની પેલી મેર બરચ જિલ્લો તથા ગાયકવાડનો મુલક: પૂર્વે—રાજપીપળા, ગાયકવાડ, વાંસદા અને ધરમપુરનાં ૧૨ી રાજ્યા; દક્ષિણે—દમણગંગા નદી, દમણ ને ચણુ જિલ્લો, પશ્ચિમે—અરબી સમુદ્ર.

(૩) વિસ્તાર:—ચોર્ધાસી તાલુકાથી લગભગ સોળમણો છે, એટલે

+ નાનાં દેસી રાજ્યનો જયો, xપણુ તાલુકા મળીને ચોર્ધાસી કલેક્ટરના તાખાનો મુલક.

બીજી ચોપડીનો “ડિકટેશન શિક્ષક” અટી આના. [૭

એક ક્ષેત્રફળ ૧૬૫૩ ચોરસ માઇલ છે. ઉત્તર દક્ષિણ લંબાઈ ૮૦ માઇલ છે, અને પૂર્વ પશ્ચિમ પહોળાઈ ઉત્તરમાં ૬૦ માઇલ અને દક્ષિણમાં ૧૫ માઇલ છે.

(૪) ભાગ:—સુરત જિલ્લો ત્રણ કડે વહેંચાયેલો છે. ૧) ચોર્લાસી ને ચોરપાડ તાલુકો. ૨) માંડવી ને બારડોલી તાલુકો. ૩) જલાલપોર, ચીખલી, વલસાડ ને પારડી તાલુકો.

(૫) ઉંચાણ:—સુરત જિલ્લાની નદીઓનો ઢાળ પૂર્વમાં પશ્ચિમનો છે. તેથી માંડવી, બારડોલી, ચીખલી તાલુકાની જમીન ઢરીઆ કિનારે આવેલા ચોરપાડ, ચોર્લાસી, જલાલપોર, વલસાડ અને પારડી તાલુકા કરતાં ઉંચી છે.

(૬) કુંગરા:—પારનેરા ને ઝડુંગરી.

ખનીજ:—નદીઓના મુખ આગળથી રેતી, કાંકરા, કુંગરામાંથી સડક બાંધવાના પથરા અને માંડવી તાલુકામાં અમીકના પથરા નીકળે છે. વલસાડ પાસે ધરામણમાં મીઠું પાકે છે.

(૭) નદીઓ:—સુરત જિલ્લાની બધી નદીઓ પૂર્વથી પશ્ચિમમાં વહે છે, તેથીજ સુરત જિલ્લાનો ઢાળ પૂર્વથી પશ્ચિમનો છે.

(૮) તાપી:—(૪૪૧૦૦ સતપુડા પર્વતમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે છે. એનાપર માંડવી, કડોદ, બહુધાન, ફુલપાડા, અમરાલી રોડેર, સુરત ને ઉમરા છે.

જમીન વધીને ઉંચી થઈ હોય તેને ટેકરા કહે છે. ઉંચા ટેકરા ને કુંગરી કહે છે અને મોટી કુંગરીને કુંગર કહે છે. ઝસાન નાના કુંગરા પરથી એ નામ પડ્યું.

+ નદીની જમણી તરફના આંકડા નદીની લંબાઈનો છે. તે જમણીની સરખામણી કરવા આવેલા છે. બેઆવવાના નથી.

૮] સુરત શહેર તથા એર્ધાસી તાલુકાનો ભૂ. શિ. ગ્રંથ જ્ઞાના

(૨) મિઢોળા:—(૪૦) ખાનદેશ અને સુરત જિલ્લાની વચ્ચેના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને જો છે. એનાપર પાર-કોલી, ભાલપાર ને ઉંચેર છે.

(૩) પૂણ્યા:—(૪૦) ડાંગના જંગલના પૂર્વ ભાગમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને જો છે. એનાપર મુકારી, નવસારી ને જલાલપોર છે.

(૪) અંબિકા:—(૪૦) ડાંગના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને જો છે. એનાપર ઉતાક, મટવાડ, કછોલી ને ખીલીમોરા છે.

(૫) એર્ધાસી:—(૧૨) ધરમપુરના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને જો છે. એનાપર વલસાડ ને કોસખા છે.

(૬) પાર:—(૨૦) પૂર્વના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને જો છે. એનાપર પારડી, દરીઆ, મગાદ ને ઉમરસાડી છે.

(૭) કોલક:—(૧૫) પૂર્વના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને જો છે. એનાપર રૂઝાડા, બગવાડા ને કોલક છે.

(૮) હમબુગંગા:—(૧૫) પૂર્વના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને જો છે. એનાપર હમબુ છે.

(૯) કીમ:—(૧૦) રાજાપીપળાના ડુંગરમાંથી નીકળી ખભાતના અખાતને જો છે એનાપર હજાવ, કોઠરા, એ બંને ગાયકવાડી છે.

(૧૦) કાવેરી:—(૧૮) વાસાના ડુંગરમાંથી નીકળી અંબિકાને જો છે. એનાપર દોણગ, ચીખલી ને વાધરેય છે.

(૧૧) ખરેશ:—ધરમપુરના ડુંગરમાંથી નીકળી અંબિકાને જો છે.

(૧૨) ખાડીઓ:—સેના, કણ્ઠ, કોથલ ને પરિઆળા.

(૧૩) જંગલો:—માંડવી તાલુકાનું તથા વાંસલા ને ધરમપુરના રાજ્યોનું એમાં વાંધ થાય છે. રીંછ માંડવીના જંગલમાં જાય છે.

બીજા પાઠ્ય માટે વિદ્યા શિક્ષણ છ પાઠ [૬

(૧૦) વરસાદ:—૩૮થી ૮૦ ઈંચ, વલસાડ, વાંસદા ને ધરમ-ધોરના રાજ્યોમાં ૮૦ ઈંચ અને પારડી તાલુકામાં ૧૦૦ ઈંચ વરસાદ પડે છે. દરોઆ કિનારે જેટલો વરસાદ પડે છે તેટલો જ્યાં જ્યાં જંગલો છે ત્યાં પણ પડે છે.

(૧૧) આબોહવા:—સુરત જિલ્લેના કુલ જમીનમાં આબોહવા છે. છતાં દરોઆ કિનારાના તાલુકામાં અંદરના તાલુકા કરતાં તાપ ઓછો પડે છે. પૂર્વ તરફના તાલુકામાં શિઆળામાં ઠંડી અને ઉનાળામાં તાપ વધારે પડે છે. માંડવી તાલુકામાં અને પારડી તાલુકાની પૂર્વમાં જંગલો હોવાથી એ એ તાલુકાનાં હવાપાણી નાનું નથી.

(૧૨) વનસ્પતિ:—ખજુરાં તાડ, આંબા, આંબલી, વડ, લીમડા, પં.પળ, જાંબુડા, આવળા, અનનાસ અને ફળુસનાં ઝાડો. જંગલની પેદાસમાં સાગ, સીસમ, ખેર અને વાસ થાય છે.

ખજુરાં ને તાડમાંથી તાડી નીકળે છે. જેટલી તાડી આ જિલ્લામાં વધાય છે તેટલી દિંદુસ્ત નમાં કાર્ક દેકાણે વપરાતી નથી.

(૧૩) જનાવરો:—ખજા, ગાય, કોંમ, મોડા ખજરાં, ઘેટાં અને ગરેડાં. જંગલી જનાવરોમાં વાઘ, દીપડા, રીંછ, તરસ, શિઆળા, લોકડી, સાબર, હરણ ને રાજ છે. સઘળી નદીઓમાં માછલાં થાય છે. કોતક નદીના માછલી વખણાય છે.

(૧૪) વસ્તી:—૧,૭૩,૦૦૦ માણસની છે, એટલે એમાંની તાલુકાથી ૪ ગણી છે. દિંદુની ૮૬ ટકા, મુસલમાનની ૮ ટકા, પારસીની ૨ ટકા એટલે ૧૨,૧૫૮, જેમાંની ૨ ટકા એટલે ૧૧,૫૮૫ એ સિવાય

+ ઉગ્રકર્મમાં સૂર્યનાં કિરણ સીધા પડે છે, તેથી તાપ વધારે પડે છે.

૧૦] બીજા ધોરણ માટે “અંગગણિતનાં મનોચત્ત” આરંભવા.

પ્રિન્સી, કાળી, દુબળા, ગોમતા, ચોધરા ને નાચકડા વગેરેની છે.

(૧૫) ધર્મ:—હિંદુ લોકો હિંદુધર્મ પાળે છે, તેમાં મુખ્ય શવ વેળુવ, સ્વામીન રાયણ ને કપ્પીરપંથ છે.

મુસલમાનો મુસલમાની ધર્મ પાળે છે. અને હજરત મેગબર સાહેબને માને છે. એમા મીઆ અને સુન્ની એવા બે પંથ છે.

પારસીઓ જરતોસ્ત્રી ધર્મ પાળે છે, અને અગ્નિને પૂજે છે.

અંગ્રેજ તથા દેશી પ્રિન્સી ખ્રિસ્તી ધર્મ પાળે છે, અને ખ્રિસ્ત પિરતને માને છે.

શ્રાવક લોકો જૈનધર્મ માને છે, તે તીથકરને પૂજે છે. એમા નવતામર ને ટ્રિગબર એવા બે પંથ છે.

(૧૬) ભાષા:—હિંદુ અને પારસીઓ ગુજરાતી; મુસલમાનો હિંદુ; અને અંગ્રેજ લે ના અંગ્રેજી બોલી બોલે છે.

(૧૭) ધંધો:—મુખ્ય મનો ખેતીના છે. કેટલાક વેપાર ને કારીગરી કરે છે. કેટલાક મજૂરી ને નોકરી કરે છે.

(૧૮) હુજર:—રેશમનો ને ખરો ખોટો કપડા વણવાનો; લાકડા, સુતર અને દાથ દાત પર કાતરકામનો; માપડ વણવાનો; હોળીગોશ્ત ને રસકપર બનાવવાનો.

(૧૯) જમીન:—કાળી, ગોમટ અને મેગર એ ત્રણ જાતની છે. કાળી જમીનના કપાસ, ડાંગર ને જુવાર સારી થાય છે. જમીન બહુ રમણ છે લોહી મહેનતે ઘણો પાક થાય છે, નેથી લોકો શરારે મજાનુ નથી, પમુ ફરીઓ પમે દોવથી સાહસિક છે.

(૨૦) ખેતીની પેદાશ:—ડાંગર, જુવાર, કપાસ, કાદરા, નામલી,

+ કાળી ને ગોમટના ગુણવાળી.

ખેડેલા ધોરણનો “બુખમણિત શિક્ષક” હોદ્દા આનો. [૧૧

કોળા, શેરડી ને કેળા, ડાંગર-મારડોલી, જલાલપોર, ચીખલી ને વલસાડમાં. જુવાર-ચોપાંસી, ઝોરપાડ, માંડવી, બારડોલી ને જલાલપોરમાં. કપાસ-ઝોરપાડ, માંડવી, બારડોલી ને જલાલપોરમાં. કેદરા ને નાગલી-માંડવી, ચીખલી, વલસાડ ને પારડીમાં. શેરડી-વલસાડ, બારડોલી, જલાલપોર, ચીખલી ને પારડીમાં ધઉ-ઝોરપાડમાં.

(૨૧) +નિકાસ.—૩, અનાજ, તુવંગી દાળ, મહુડાં, ગોળા, સાગ, વાંસ, શીત, રેશમી કાપડ, તુંગી ને છીનખાખ.

(૨૨) આયાત.—તાળિઝેર, દોરડા, સોપરી, પત્થર, લોહ તે સમાન, ફળાચર, કાચ દારૂ, કાચવા, ખાડ અને વિલાયતી કાપડ.

(૨૩) રસ્તા.—૧) રેલવે માર્ગ. ૨) પાટા ને કાચી સડકનો માર્ગ. ૩) ફરીયા કે નદીના માર્ગ. રેલવે-૧) બાંબે, બરોડા એન્ડ સેટલ ઇન્ડિયા રેલવે (બી બી એન્ડ ની. વ્યાપ્ત રેલવે) ૨) ટ્રાન્સ જહેલી રેલવે. ૩) બીલીમોરા, કાલા આગા રેલવે

બોમ્બે, બરોડા એન્ડ સેટલ ઇન્ડિયા રેલવેના ઉત્તરી હિંદીશના પ્રદેશનો—ટીમ, સાયબા, તરંગ, ગુન, કિધના, સગીન, મરોલી, નરસારી, વેડજા, અમલસાડ, બીનીમોરા, ગંગરી, વલસાડ, પારડી, ઉપવાડા, દમણ.

હાટ્ટી-જહેલી રેલવેના પશ્ચિમથી પૂર્વના રસ્તાનો—જના, અલબાણ, ગંગાધન, બરોડા, ટાંબના, મંડી.

બીલીમોરા કાલાઆંબા રેલવેના પશ્ચિમથી પૂર્વના રસ્તાનો—બીલીમોરા, ગણદેવી, કાલવગ, ચીખલી, રાનકુવા, ધાલીકુવા, અનાવજ ને ઉનાઇ.

નનકાનો ઉપયોગ કરવો નબદારગમ જતો માલ. અબદારગમ માલથી આવતો માલ.

૧૨] બીજા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” એ આના.

નજીકના—નાના, પીંડીમોગ.

પાકી સારા—નુરતી જે રૂપક રૂપ દાને, જરાની, સુરતથી દાડી પુળીઆ આ નીખતી જવાની, કીમથી તડપ્પર થઇ માડવી જવાની માડવી “૧૩ જવાન”, પીંડીમોગથી નીખતી થઇ માડવી જવાની, વડમાડવી પ જાગ જવાની

ખજાફો—નવન રતન નરમારી, પીંડીમોગ, વલસાડ, ઉમરસાડી, કોસક એના સન પીંડીમોગ ને વલસાડ મળ્ય છે

(૨૪) જાનનાં કેકાળા—દિના—પ્રલપાડા, ઉમરા, મામપોર મોગ, કુંતા, બુલન, ને સરમ પારસીનુ—ઉનાડા.

(૨૫) હવાખાતાની જગ્યા—હજારો (૩) કમસ, મામપોર ને તાલસ

(૨૬) પ્રખ્યાત રથપાલ—રુન ગાંધેર રામીન, કમસ, મામપોર, એગપાડ, મામગાં હજારો, ગેન, સરસ મડી તડપ્પર, બહુધાન, ખારડથી માર, બેડેડ જવાનસાર, નરસાડા, પીંડીમોગ, અમલસાડ, સીસાડ પીખાડી, પદગામ, લસડ, તાલસ, પરીડી, બાલદા, બગવડા, ના ઉનાડા, કોલક, કમમાડી, નાઇ, વાસદા, ને ધરમનુર

જિલ્લામાંનાં સુખ્ય ખાતાં, આપકારીઆ અને તેમનાં કામકાજ

(૨૭) રાજદીનિઃ—જિલ્લામાં અમલ સરકારે રજ્ય વહીવટ ચલાવના મ ને પ્રમખુ જુદા જુદા ખાતા સ્થપ્યા છે,

+ જ્યા અગમડોરા રત્ન મળે છે તે + નદી કે દરીઆ કાંઠે આવેલું ગામ કે ત્યાંથી ક્યો માલ વહણુ ખાસકરે આવ જાય છે તે, ન વિશેષ હકીકત મજકાય વિભાગોમાં જુઓ.

બીજા ધોરણ માટે અંગ્રજીલિંગના મનોચલન ચાર આના. (૧૩

અને તેના અધિકારીઓ નીમ્યા છે.

(૨) મહેસુલી ખાતું:—જિલ્લાનો કારબાર કરનાર મુખ્ય અમલદાર કલેક્ટર સાહેબ છે એમને મદદ કરવાને આસિસ્ટન્ટ કલેક્ટરો, ડેપુટી કલેક્ટરો, એક ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપુટી કલેક્ટર અને એક હબુર ડેપુટી કલેક્ટર હોય છે દરેક તાલુકામાં તેમને મદદ કરવાને મામલતદારો રાખેલા હોય છે. એ બધા અમલદારો જમીનનું મહેસુલ લેવાર છે, અને ફાજદારી નાના ગુનાઓના ઇન્સાફ કરે છે ત્યારે ફાજદારી ગુનાનો ઇન્સાફ કરે છે ત્યારે તેઓ માનિસ્ટ્રેટ કહેવાય છે.

(૨) ન્યાય ખાતું:—મેજિસ્ટ્રેટ સબ ધી તથા મોટા ફાજદારી ગુના જેવા કે ચોરી, ખુન, હુમલા વગેરેનો ઇન્સાફ કરવાને જિલ્લામાં ન્યાયખાતાના મુખ્ય અમલદાર ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ એશન્સ જજ હોય છે એમના હથ નીચે મુન્સિફ હોય છે સુરતમાં એક મેજિસ્ટ્રેટ જજ-ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, ત્રણ મન્સિફ અને ચોરપાક ને વનમાડમાં એક મુન્સિફ છે.

(૩) પોલીસ ખાતું:—ગુના થતા અટકાવવાનું તથા ગુને-ગારોને પકડી તેઓને ઇન્સાફ કરાવવા માનિસ્ટ્રેટ આગળ રજૂ કરવાનું કામ જિલ્લાના મુખ્ય અમલદાર પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ હોય છે. એમને મદદ કરવા ડેપુટી પોલીસ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ, પોલીસ ઇન્સ્પેક્ટરો અને સબ ઇન્સ્પેક્ટરો અને હુપી પોલીસના ઇન્સ્પેક્ટર હોય છે.

(૪) બાંધકામ ખાતું:—સરકારી મકાનો, પૂલો વગેરે બાંધવાનું તથા સંભરાવવાનું કામ કરનાર જિલ્લામાં બાંધકામ ખાતા મુખ્ય અમલદાર એકિઝક્યુટિવ એજનીઅર છે. એમની મદદમાં ઓવર-સિઅરો હોય છે.

(૫) ફવાખાતું:—સરકારી નોકરો તથા ગરીબોની ફરા કરવા માટે જિલ્લાના મુખ્ય કલેક્ટરમાં એક મોટી ડેવિડપાલ હોય છે તેના

ઉપરી સિવિલ સર્જન છે. એમના હાથ નીચે આસિસ્ટન્ટ સર્જન અને હોસ્પિટાલ આસિસ્ટન્ટ રાખેલા હોય છે. સુરતમાં બે, રાંદેર, વેપરવાડ, માંડવી, ખારડોલી, ઠાલીઆવાડી, ચીખલી, ખેરખામ, વલસાડ તે પારડીમાં એક હોસ્પિટાલ છે.

(૬) ફેળવણી ખાતું:—જિલ્લાની પ્રગતી ફેળવણી પર દેખરેખ રાખવાને ડેપુટી એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર હોય છે અને એમના તાબામાં દરેક તાલુકામાં આસિસ્ટન્ટ ડેપુટી એજ્યુકેશનલ ઈન્સ્પેક્ટર હોય છે. એ સંબંધી નિયંત્રણની પરીક્ષા બે છે, દેખરેખ રાખે છે.

(૭) પોસ્ટખાતું:—સરકારી તથા ખાનગી કાગળો વગેરે લાવવા કાનૂની જવા માટે દરેક મોટા મામેમાં પોસ્ટઓફિસ હોય છે. જિલ્લાના મુખ્ય શહેરમાં મોટી પોસ્ટઓફિસ હોય છે, તેના ઉપરી હેડ પોસ્ટ માસ્ટર છે.

(૮) આખકારી ખાતું:—કેપી ચીજો સરકારની પરવાનગી વગર રેપનાર અથવા વેચનારને પકડી શિક્ષાને માટે માજિસ્ટ્રેટને સોંપવાનું કામ કરે છે એ ખાતાના જિલ્લામાં મુખ્ય અમલદાર આખકારી ઈન્સ્પેક્ટર છે.

(૯) કસ્ટ ખાતું:—જળમાર્ગે આવતી ચીજો પર જકાત લેવાનું કામ કરે છે. એ ખાતાના જિલ્લામાં મુખ્ય અમલદાર કસ્ટમ ઈન્સ્પેક્ટર છે.

(૧૦) જંગલ ખાતું:—જંગલો પર દેખરેખ રાખવાનું કામ કરે છે. એ ખાતાના જિલ્લામાં મુખ્ય અમલદાર ફોરેસ્ટ ઓફિસર છે.

(૧૧) મ્યુનિસિપાલ ખાતું:—શહેર તથા કરમાઓને સાફ

પાંચમા ધોરણનો “મુખગણિત શિક્ષક” ગ્રંથ આના. [૧૫

રાખવાનું, પાણી પુરું પાડવાનું, પ્રાથમિક કેળવણી આપવાનું, સડકો પર પાણી છાંટવાનું, અને રાતે દીવા કરવાનું વગેરે કામ કરે છે. એના ઉપરી પ્રેસિડન્ટ છે તેમને મદદ કરવાને મ્યુનિસિપલ ઓફિસર, સેક્રેટરી વગેરે હોય છે. મુરત, રાંદેર, ને વલસાડમાં મ્યુનિસિપાલિટી છે.

ઉપર સિવાય જિલ્લામાં તાર ખાતું, રેલવે ખાતું, મીઠા ખાતું વગેરે ખાતાં હોય છે, અને તે દરેક ખાતાના ઉપરી અમલદારો જુદા જુદા હોય છે.

(૨૮) રાજકીય વિભાગો:—મુરત જિલ્લાના આઠ તાલુકા પાડેલા છે તેનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) ચૌર્યાસી. (૨) ઓરપાડ. (૩) માંડવી. (૪) આર-ડાહી. (૫) જલાલપોર. (૬) ચીખલી. (૭) વલસાડ. (૮) પારડી.

*ચૌર્યાસી તાલુકો.

આ તાલુકામાં ચૌર્યાસી ગામ હતું તેથી એ નામ પડ્યું છે.

સીમા:—ઉત્તરે ઓરપાડ તાલુકો ને તાપી નદી; પૂર્વે—ગાચક વાડનું રાજ્ય; દક્ષિણે—માયકવાડનું રાજ્ય ને મિઠોળા નદી; પશ્ચિમે—અરબી સમુદ્ર તથા ઓરપાડ તાલુકો છે.

નદી:—તાપી ને મિઠોળા. વસ્તીx:—૧,૬૫,૦૦૦ માણસની છે. મુરત સહસ્ત્રની વસ્તી માફ કરતાં તાલુકાની વસ્તી ૫૦,૦૦૦ માણસની છે.

વિશેષ હકીકત મુરત રાહુર તથા ચૌર્યાસી તાલુકાના “મુખગણ શિક્ષક” જેની કિંમત ગ્રંથ આના છે. તેમાં જુઓ.

x વસ્તિના આંકડા ગોખાવવાના નથી. પોતાના તાલુકા કરતાં વસ્તી વધારે છે કે ઓછી તે જણાવા માટે છે.

મુખ્ય ગામો:—સુરત (૧,૧૧,૮૦૦) તાપી નદીના કાળા કાંઠા પર જિલ્લાનું મુખ્ય શહેર ને ખંડર છે. બરડી, પાપડી, જમણ કીનખાખ, હાથીદાંત ને સુખડના કોતરકામને માટે પ્રખ્યાત છે. રોઢેર—(૧૦,૫૦૦) તાપી નદીના જમણા કાંઠાપર કચ્છો છે એમાં સુની વહોરાની વરતી વધારે છે. કતારગામ—કંતારેપર ખઠાટેવના દહેરાને માટે તથા પાપડીને માટે પ્રખ્યાત છે. ભાઠા, કુંભારીઆ, હિમરા—એમાં રામનાથ ઘેલાની જગ્યા બરાબ છે, અમરોલી—પહેલવહેલી રેલવે અહીં સુધી યત્ન હતી. કોસાડ, વરાછા—અહીં પાણીની ટાંકી છે. કુલપાડા—એ જગ્યાનું સ્થળ છે અહીં હિંદુ ભોક્ષે મુઘલ દાંટે છે તથા બાળ છે. લીમપોર ને કુમસ—એ સચીનના નવાખના તાબામાં છે. એ બે હવાખાવાનાં ટેકાણાં છે, સચીન:—એ નવાખ સાહેબની રાજધાનીનું મથક અને રેલેશન છે.

રેલેશન:—ઉતરાણ, ઉધના ને સચીન.

પેદાશ:—૨ ને જુવાર.

વિશેષ હકીકત:—આ તાલુકો બધા કરતાં નાનો છે. આ તાલુકાની દક્ષિણમાં માલકવાડી રાજ્યમાં મરોલી રેલેશન છે.

ઝોરપાડ તાલુકો.

સીમા:—ઉત્તરે-કીમ નદી; દક્ષિણે-તાપી નદી ને ચોર્યાસી તાલુકો; પૂર્વે-માલકવાડનું રાજ્ય; પશ્ચિમે-ખભાતનો ખખાત છે.

નદી:—કીમ ને તાપી. ખાડી:—સેના.

વસ્તી:—૫૨,૦૦૦ માણસની જગભગ છે.

મુખ્ય ગામો:—ઝોરપાડ-સેના ખાડી પર તાલુકાનું મુખ્ય

+ વિશેષ હકીકત સુરત શહેરના જૂગોળ સિક્કામાં જુઓ.

ગુજરાતની ભૂગોળની પ્રશ્નાત્તરભાષા ત્રણ આના. [૧૭]

ગામ છે. અહીં મુન્મદ કોઈ છે. રાદેરથી ઔરપાક સુધી પાકી સડક છે. કુડસદ; ભગવા ને દાંડી-એ બે બરો છે. મુંહાલી-સુરતથી પશ્ચિમે બાર માઈલ પર બદર છે. અહીં અંગ્રેજ, વસંદા ને ફેચના વહાણો લંગારતાં હતા. સરસ-એમાં સિદ્ધતાથ મડાદેની અને મોરા-એમાં કુવાની જાત્રા બરામ છે હુજરા-એ હવા ખાવાનું રચળ છે, અહીં દીવદાડો છે, ગામનું રક છે. કીમ ને સાયજી-એમાં કપાસ લોડવાના છતો છે.

રેશન:-કીમ ને સાયજી.

પ્રદેશ:-૨૨, જુનાર ને કપાસ

વિશેષ લોકીકત --આ તાલુકો બધાં તાલુકા કરતાં મોટો છે કાળી જમાન હોવા ૭૧૧ વગર એમના પડ છે તથી ડાગરનો પાક થતો નથી. અને ધક તથા કપાસનો પાક થાય છે.

માંડવી તાલુકો.

આ તાલુકોના સાત ટોલા એરેને બાગ કર્યા છે માંડવી, બહુવાન. પનાડ, દેવગઢ, નવાડા, હવેની અને બારગામ.

સીમા --ઉત્તરે-પાયકવાન રાજ્ય, દક્ષિણે-તાપી નદી ને બારડોલી તાલુકો, પૂર્વે-રાજપીપળા સંસ્થાન, પશ્ચિમે-પાયકવાડનું રાજ્ય છે.

નદી--તાપી આ એને મળતારી પ્રદ.

વસ્તી:-૫૨,૦૦૦ માનુસની લગભગ છે.

મુખ્ય ગામો - માંડવી-તાપી નદીપર તાલુકાનું મુખ્ય ગામ છે. એમાં હોસિટાલ છે. મહુવાન-તાપી નદીપર જાવાનું રચળ

૪ બહુવાન ઉપરથી એ નામ મળ્યું.

૧૮૧ સુરત શહેરનો ભૂગોળ શિક્ષક ત્રણ આના.

છે. અહીં બાર બાર વરસે જાત્રા ભરાય છે થ ટોલી ને તડકેશ્વર.
પેદાશ -- કેન્દરા, ડાંગર, જુવાર, ર ને દીવેલી.

વિશેષ લક્ષીકત -- માડા, ચીખલી, વલસાડ ને ખારડીમાં
ચોપરા ને નાયકડાની વસ્તી છે તેથી એ લોકો કેદરા ને નાગલો
પકવે છે. જંગલને લીધે આ તાલુકાના પાણી ખરાબ છે,

વરેલી ગામ આગળ તાપીને નેડ ની મળે છે. દેવમઠ
તથા પાતાલમા ગંગેરો આવેલા છે. અહીંના જંગલમાં વાઘ તથા રાંછ
થાય છે એનાસામા અશ્વિનાકુમારથી અક્રુવાન સુધી નાંખી આગ
બોટ ફરે છે. નવા માર્ગે સુગ્ધ વામ જાય છે.

ખારડોલી તાલુકો

સીમા -- કતારે-તાપી નદી ને માડવી તાલુકો, પૂર્વે ગાયક
વાડનું રાજ્ય, દક્ષિણે-પૂણા નદી, ગાયકવાડનું રાજ્ય ને જલસાસપેર
તાલુકો, પશ્ચિમે-ગાયકવાડનું રાજ્ય છે

નદીઆ -- તાપી, મિઢોળા પૂણા ને એને મળનારી જાંખરી.

વસ્તી -- ૧૫૦૦૦ માણસની લગભગ છે.

મુખ્ય ગામ -- ખારડોલી -- મિઢોળા નદીપર તાલુકાનું મુખ્ય
ગામ છે કડોહ -- તાપી નદીપર છે એના પ્રખારની સાકડાનો વેપાર
ગામે છે રાંછેલાણુ, વાલોહ-જાંખરી નદીપર પેટ મદાલ છે એમા
નમહાલારી રહે છે મોતા, નરાડ, છુદારી-પૂણી નદીપર હેગામ,
વાંકાનેર એમા ભત સાથે થાય છે, કસવાવ.

રેલ્વે સ્ટેશન -- મારગેની, ટીપરવા ને મદી,

પેદાશ -- ડાંગર, જુવાર, જપામ ને શેરડી

---

* મામલતદારથી કિતરતી પકિતનો અમલદાર.

ત્રીજી ચોપડીનો “ડિક્ટેશન યિલ્ક” ત્રણ આના. [૧૬

જલાલપોર તાલુકો.

આ તાલુકો પૂર્ણ અને અમિકા નદીની વચ્ચે આવેલો છે.

સીમા —ઉત્તરે-પૂર્ણા નદી, ગાયકવાડનું રાજ્ય તે ખારડોલી તાલુકો, પૂર્વે-ગાયકવાડનું રાજ્ય, દક્ષિણે અમિકા નદી તે ગણદેવી પરગણા, પશ્ચિમે-અરબી સમુદ્ર છે

નદી —પૂર્ણા તે અમિકા, એ બંને અરબી સમુદ્ર છે

ખાડી —કનાઇ વચ્ચેની — ૧૦,૦૦૦ મણસની ભગભમ છે

મુખ્ય ગામો —જલાલપોર—પૂર્ણા નદીપર તાલુકનું મુખ્ય ગામ છે એ ઈ પૂર્વમાં ગાયકવાડનો નવસારી રસ્તો છે ત્યાંનો ગોળ વખણાય છે મટવાડ, કાલીઆવાડી—એમાં દોરિપતાલ છે. અબ્દામા, અમલસાડ, કછોલી, આટ, ખરસાડ, અટનામ, ખનાર તે સીસાદરા—એમાં કપાસ લોદવાનો સયો છે

સ્ટેશન —નવસારી રે.ના તે અમલસાડ

પેદાશ —ગુરાર, ડાંગર, રૂ, તલ, શેરડી, અનનામ, ફણસ, ને કેરી

વિશેષ હુકકીત —અમલસાડની આબુમાબુના ગામની જમીન આખા ગુજરાતમાં યૈથી વધારે રસાળ છે, આ તાલુકાની જમીન ધણી રસાળ છે તેથી આ ન હુકમાં વલસડ તાલુકા સિવાય બીજા તાલુકા કરતા વચ્ચે વધારે છે, તથા મોટા ગામો ધણા છે. આ તાલુકામાં કેરી, અનનાસ, ફણસ ને કેળા સારાં થાય છે

આ તાલુકાની દક્ષિણે અને ઝીખળી તાલુકાની પશ્ચિમે ગાયકવાડી ગણદેવી પરગણા આવેલું છે ત્યાંનો ગોળ વખણાય છે. બીજો મોટો જકસન અને ગણદેવી સ્ટેશન છે. વાલણા, કાથા ને વેરાળ સચીનના નવાળ સાહેબને તાબે છે.

૨૦] કુબંધ ધલાકાની ભૂગોળની પ્રજ્ઞાસરખાળા ઠાઠા આના.

ચીખલી તાલુકો.

સીમા --ઉત્તરે અમિયા નદી ને ગણદેવી પરગણું, પૂર્વે-વાંસ-
દાનું રાજ્ય, દક્ષિણે-ધરમપુરનું રાજ્ય, પશ્ચિમે ગણદેવી પરગણું ને
વલસાડ તાલુકો છે.

નદી --અમિયા અને એને મળનારી કાવેરી તથા ખરેરા.

વસ્તી --૬૦,૦૦૦ માણસની સમગમ છે.

મુખ્ય ગામો --ચીખલી કાવેરી નદીપર તાલુકાનું મુખ્ય
ગામ છે દેગામ. ખેરગામ-એમાં હોસ્પિટાલ છે, આલીપોર
ને ગણદેવા.

રેલેશન --ચીખલી ને ગનકવા

પેદાશ --ડાંગર, ઝાંડા, દીવેલા ને શેરડો.

વિશેષ હકીકત --આ તાલુકાની પૂર્વે તરફ માયકવાડ, વાંમદા
ને ધરમપોરના રાજ્યોની હદ મળે છે. ત્યાં આગળ વાંસદાની કિસ્સે
૬ માઇલ પર અમિયા નદીપર દેવા કિનારનો કિના પાણીનો કુંડ છે,
અહીં દર વરસે યેત્ર સુદ ૧૫ની જન્મજય છે. ઉનાકા સંસ્થાન છે.

વલસાડ તાલુકો.

આ તાલુકો અમિયા ને પાગ નદીની વચ્ચે આવેલો છે.

સીમા --ઉત્તરે-અમિયા નદી ને ગણદેવી પરગણું, પૂર્વે-ચીખલી
તાલુકો ને ધરમપુરનું રાજ્ય, દક્ષિણે-પાર નદી, પશ્ચિમે-અરબીમુદ્ર છે.

કુંગરો --કુંગરી, પારનેરા એનાપર માતાનું દહેર છે.

નદી --અમિયા, કાવેરી, ખરેરા, ઔરંગા ને પાર.

વસ્તી --૬૦,૦૦૦ માણસની સમગમ છે.

મુખ્ય ગામો -- વલસાડ-કાવેરી નદીપર તાલુકાનું મુખ્ય ગામ

હિંદુસ્તાનની ભૂગોળની પ્રશ્નોત્તરભાગા ચાર આના. [૨૧

તથા બંદર છે. આ બંદરેથી ઇમારતી ને બાળવાના લાકડાં, અનાજ
જેવળ ને ઇંટ બહારગામ જાય છે હરવાડા, ભદેશી, માલવેણુ,
ઉંડાચ, બીગરી, કોસ'બા-એમાં દીવાદાંડી છે. હરીઆ

સ્ટેશન:—ડુંગરી ને વલસાડ,

પેદાશ:—ડાંગર, કાદરા, દીવેલી, નાગલી, ચણા, વલ, કેરી ને કેળાં.

વિશેષ હુકીકત:—વલસાડથી પશ્ચિમમાં એ મંદપર તીથલ
હવા ખાવાનું સ્થળ છે ડુંગરી સ્ટેશનથી પશ્ચિમમાં એક ગાઉ ઉપર
ધારાસણુમાં મીઠું પાકે છે. આ તાલુકામાં પાલન નામનું મોટું તળાવ
છે. તેમાં કમળનાં ફૂલ, પોયણી ને શીંગોડાં પુષ્કળ થાય છે. અબિકા
ને આરંગા નદીના કાંઠાપરની જમીન વધારે રસાળ છે.

પારડી તાલુકો.

આ તાલુકો સગત ગિદ્દામાં રીયી દક્ષિણમાં પાર ને દમણ-
ગંગા નદીની વચ્ચે આવેલો છે.

સીમા:—ઉત્તરે-પાર નદી, પૂર્વે-ધરમપુરનું રાજ્ય; દક્ષિણે-
દમણગંગા નદી, ને પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર છે.

નદી:—પાર, કોલક, ને દમણગંગા. એ ત્રણે અરબી સમુદ્રને
મળે છે. કોલક નદીના માછલાં વખણાય છે.

ખાદી:—કોથલ, એ પાર ને કોલક નદીની વચ્ચે આવેલી છે.

વસ્તી:—૫૮,૦૦૦ મજસની લગભગ છે.

સુખ્ય ગામો:—પારડી-પાર નદીપર તાલુકાનું મુખ્ય ગામ
છે, ધર્મવાડા-કોલક નદીપર છે અહીં કિલ્લો છે. કુંતા-એમાં દર
વરસે કુલેશ્વર મહા દેવની જાત્રા ભરાય છે. ઉંડવાડા-પારડીમાંનું

૨૨] ગ્રીક્ષ ધોરણનો " મુખગણિત શિક્ષક " એ આના,

જાગ્યાનું ડેકાણું છે. કોલક-કોલક નદીપર બંદર છે, હિમરસાદી-
પર નદીપર બંદર છે.

સ્ટેશન:—પારડી, હલવાડા ને હમથુ

પેદાશ:—ગ્રામ, કોદરા, દોલેલી, શેરડી, નાગલી, ચણા ને વાલ.

સુરત એજન્સિ.

સુરત જિલ્લાની પાસે આવેલા સચીન, વાંસદા, ધરમપુર અને
ડાંગનું રાજ્ય સુરત એજન્સિને નામે એળખાય છે. સુરત જિલ્લાના
કલેક્ટર આ ચારે નાનાં રાજ્યોના પેશ્વિકલ એજન્ટ છે. આ
એજન્સિનો વિસ્તાર સુરત જિલ્લા જેટલો છે, પણ વસ્તી સુરત
જિલ્લાથી ત્રીજો ભાગે એટલે ૨,૮૦,૦૦૦ માણસની છે. વાંસદા,
ધરમપુર અને ડાંગના મુલકો જંગલથી ભરપૂર છે. સચીન સંસ્થાનની
જમીન સપાટ ને રસાળ છે.

સચીનનું રાજ્ય.

આ રાજ્યના ગામો ચોર્પાસી તથા જલાલપોર તાલુકાના છુટક
છુટક આવેલા છે, સચીનના નવાળ જીજીરાના નવાળના વંશના પિ.
વિસ્તાર ૬૨ ચોરસ માઇલ છે, ને વસ્તી ૨૧,૦૦૦ માણસની છે.

મુખ્ય ગામો:—સચીન-એમાં નવાળ માહેળનો મહેલ તથા
તેમની કચેરી છે. એ રહે સ્ટેશન છે. હીમપોર ને કુમસ-દરીયા
કિનારા પર હવા આવનાં ડેકાણું છે. સાહરસ એમાં મહેલ છે.

પેદાશ:—જીવાર, કપાસ, ડાંગર ને શેરડી.

વાંસદાનું રાજ્ય.

ગામથી તાલુકાની પૂર્વમાં આવેલું છે. વિસ્તાર ૨૪૦ ચોરસ
માઇલ છે પણ વસ્તી સચીનના રાજ્યથી જમણી છે.

બીજા પારણામાં “અંગગણિતના મનોચત્ત” ૪ આના [૨૩

સીમા:—ઉત્તરે—માયકવાડી રાજ્ય ને અગિકા નદી; પૂર્વે—
આયકવાડનું રાજ્ય ને ડામનું રાજ્ય; દક્ષિણે—ધરમપુરનું રાજ્ય ને
નાશિક જિલ્લો, પશ્ચિમે—ચીખલી તાલુકો છે.

નદી:—અગિકા ને એને મળનારી કાવેરી.

સુખ્ય ગામો:—વાંસદા બીલીમોગથી પૂર્વે ૨૯ માઇલ પર
રાજધાનીનું મથક છે. વામદાના રાજા સોલંકી રજપુત છે. બીનાર,
કાંબળા એ મોટા ગામ છે.

પેદાશ:—નાગથી, કાદરા, મકુડા, ખમ્બુરા, ઇમારતી કાકડું
ને સીસમ

ધરમપુરનું રાજ્ય.

આ રાજ્ય વાસદાના રાજ્યની દક્ષિણે આવેલું છે વિસ્તાર
૮૦૦ ચોરસ માઇલ છે, પાનુ વગેરી સચીનના રાજ્યથી પાંચ ગણી
છે. કાળીપરની વગતી વખારે છે ડુંગરા ને જંગલો ધણાં છે
તેથી હવા ખરાબ છે

સીમા:—ઉત્તરે—ચીખલી તાલુકો ને વાંસદાનું રાજ્ય; પૂર્વે—
ચેંક ને સુરગણાનો મુમક, દક્ષિણે—પેઠ, દમણ ને ચાણા, પશ્ચિમે—
વલસાડ ને પારડી તાલુકો છે

નદી:—અગિકા, ઓંગા, વાંકી, પાર, કોલક ને દમણમંગા.

સુખ્ય ગામો:—ધરમપુર (રામનગર)—વલસાડથી પૂર્વે ૧૮
માઇલ પર રાજધાનીનું મથક છે ધરમપુરના રાણા ત્રીસોદીયા રજ-
પુત છે. રચલા, આખાવણી ને જોડધળ મોટાં ગામ છે.

પેદાશ:—ભાવ, નામલી ને ઇમારતી કાકડું.

ડાંગનું રાજ્ય.

એ સત્યદ્રિ પર્વત ૧૧ પશ્ચિમે આવેલું છે. વિસ્તાર ૬૬૦ ચોરસ માઇલ છે, ખજુ વરની સગીનના રાજ્યથી પોણી છે. બાલની વસ્તી વધારે છે, એના પર બાલ સરકારનો અમલ છે, એમાં પર્વતો અને ખીણો છે ને તેમાં ધણું દેશી બાણ જંગલો છે.

મુખ્ય ગામ:—ડાંગ-એ રાજધાનીનું મથક છે.

પેદાશ:—જુવાર, બાજરી, બટાટા, ઘઉં ને સાગ

પુનરાવર્તન.

- સ. ૧. સુરત જિલ્લામાં આવેલાં બંદરો અનકમે ગણાવો.
- સ. ૨. સુરત જિલ્લામાં મોટામાં મોટા અને નાનામાં નાનો કયો તાલુકો છે ?
- સ. ૩. સુરત જિલ્લામાં આવેલાં જમીનાં દેશીયું કંદો.
- સ. ૪. સુરત જિલ્લામાં જ્યારે રેલવે નહોતી ત્યારે વેપાર શી રીતે ચાલતો હતો ?
- સ. ૫. જ્યારથી શો લાભ ?
- સ. ૬. ગામની હાલ શહેરના કરતાં સારી હોવાના કારણો ગણાવો.
- સ. ૭. સુરત જિલ્લાની પાસે કઈ એજન્સિ આવેલી છે ? એ એજન્સિમાં કયાં કયાં રાજ્યો આવેલાં છે ? અને તેમાં સૌથી મોટું રાજ્ય કયું છે ?
- સ. ૮. સુરત જિલ્લામાં જમીનો કયાં કયાં છે ? ને તેમાં શી પેદાશ થાય છે ?
- સ. ૯. સુરત જિલ્લાના લોકો શરીરે મજબુત નથી તેનું કારણ શું ?

ત્રીજી વાપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ત્રણ આના [૨૫

સ. ૧૦. સુરત જિલ્લાની મુખ્ય નદીઓ ગણાવો.

સ. ૧૧. નીચેની જગ્યાઓ શું છે ? ક્યાં છે ? શાને માટે પ્રખ્યાત છે ? સુરત, કુમસ, તીથલ, હજીરા, બહુધાન, બારડોલી, ખેરગામ, વલસાડ, ધરાસણા, ઉદવાડા, નવસારી.

સ. ૧૨. સુરત, બહુધાન, કાલક, દમણ, ચીખલી, ઝોરપાડ, માંડવી, ઉનાઈ એ કઈ નદીપર છે ?

સ. ૧૩. તાપી, મિટોળા, પૂર્ણા, અખિકા, ચીરંગા, ને કીમ નદીપર આવેલાં ગામો ગણાવો.

સ. ૧૪. પૂર્વમાંથી પશ્ચિમમાં વહેનારી નદીઓ ગણાવો.

સ. ૧૫. તમે જે જિલ્લામાં રહો છો તેમાં કયા કયા તાલુકા છે ? અને તે તાલુકાઓ તમારા તાજામાંથી કયું જિલ્લામાં છે ?

સ. ૧૬. ઝોરપાડ, માંડવી, બારડોલી, વાલોડ, જલાલપોર, નવસારી, ખીત્રીમેરા, વલસાડ, વાસદા, ઉનાઈ, ઉદવાડા એ સુરતથી કયું જિલ્લામાં છે ?

સ. ૧૭. પારડી લોકોનું જાત્રાનું ઉત્સવનું કયું અને તે ક્યાં આવ્યું ?

સ. ૧૮. સુરત જિલ્લાના કયા કયા તાલુકા દરીયા કિનારે આવેલા છે ?

સ. ૧૯. પારડી ને માંડવી તાલુકાની હવા સારી ન હોવાનું કારણ શું ?

સ. ૨૦. સુરતથી ઉદવાડા જતા ક્યાં ક્યાં રેલ્વેનો અને જંકશનો આવે તે અનુક્રમે ગણાવો.

સ. ૨૧. સુરત જિલ્લામાં કયું કયું રેલવે આવેલી છે ?

સ. ૨૨. સુરત જિલ્લાના કયા તાલુકામાં રેલવે નથી ? કયા કયા તાલુકામાં કુંભરા છે ?

૨૬] શ્રીશ્યામ શિશુને “મુખગણિત શિક્ષક” ત્રણ આના.

સ. ૨૩. ઉમરસાડી બંદરથી વહાણમાં બેસી ઢાંડો જતાં વચમાં કઈ કઈ નદીઓના મુખ તથા બંદરો આવે ?

સ. ૨૪. તમે જે તાલુકામાં રહો છો તેમાં ક્યાં મોટાં મામો, નદીઓ ને રેલ્વેન છે ?

સ. ૨૫. માડવી ને વરીઆવ, એ બેમાં કયું ગામ ઉંચી જગ્યા પર છે ? અને તે તમે શા આધારે કહો છો.

સ. ૨૬. સુરત જિલ્લામાંથી કયા કયા ખનીજ પદાર્થો નીકળે છે ?

સ. ૨૭. સુરત જિલ્લામાં કયો કયો પાક થાય છે ?

સ. ૨૮. સુરત કરતાં પારડીમાં વધારે વગસાદ પડવાનું કારણ શું ?

સ. ૨૯. કાળી જમનીમાં કયો કયો પાક સારો થાય ?

સ. ૩૦. સુરત જિલ્લાની નિકાસ તથા આયાત ગણાવો.

સ. ૩૧. સુરત જિલ્લામાં મુખ્ય ક્યાં ક્યાં ખાતાં છે ? ને તેના મુખ્ય અમલદાર કયા કયા ?

સ. ૩૨. રંદેર, તડકેશ્વર, બીલીમોરા, ચીખલી, ઝોરપાડ હજીરો, વલસાડ, માડવી, નીચલ, જલાલપોર, અમલસાડ, કડોદ, નવસારી એ નકલમાં બતાવો, અને પારડોલીથી કેટલે અંતરે છે તે બરીને કહો. (સૂચના-રેલ્વેની સમજ આપ્યા પછી આ પ્રશ્ન પૂછવો)

સ. ૩૩. સુરત જિલ્લાના દરેક તાલુકાના મોટાં મોટાં બખ્ખે ગામ અને નદીઓ લખો.

સ. ૩૪. તાપી, મિટોળા, પૂણી, અમિકા નદી કયા કયા તાલુકામાં આવેલી છે ?

સ. ૩૫. ચીખલી તાલુકાની પૂર્વમાં કયું દેશી રાજ્ય છે ? ધરમપુરની ઉપરના કયા દેશી રાજ્ય છે ?

શ્રીશ્રી ચૌપડીનો “લિકેશન શિક્ષક” ગણ્યમાના. ૨૨૭

શ્રી. ૩૬. સુરત જિલ્લાના કયા તાલુકામાં મુસલમાની રાજ્ય છે ?

સ. ૩૭. કલેક્ટર, પોલીસ સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ, ડિરેક્ટર જડજ, સિવિલ સર્જન, એકિઝક્યુટિવ ઇન્જનેર, ડેપુટી એગ્રીકલ્ચરલ ઇન્સ્પેક્ટરનાં નામ કહો.

સ. ૩૮. નાગલી અને કોદરાનો પાક કયા કયા તાલુકામાં થાય છે અને તે હપરથી તમે શું અનુમાન કરો છો ?

સ. ૩૯ સુરત જિલ્લામાં ડીવાલંડી ક્યાં ક્યાં છે ?

સ. ૪૦ કનારમામ, પારનેરા, ગણદેવી, ચીખલી, કડોદ, સરસ, જલાલપોર, ડાંડી, સગીન, વાલોડ શું છે ? ક્યાં છે ? જાને માટે પ્રખ્યાત છે ?

સ. ૪૧. પારડી તાલુકો દરીઆ કિનારે હોવા છતાં હવા સારી નથી તેનું કારણ સમજાવો.

સ. ૪૨. સુરત જિલ્લામાં મ્યુનિસિપાલિટી ક્યાં ક્યાં છે ? હોસ્પિટાલો કેટલી છે અને તે કયા કયા ગામોમાં છે ? મુન્સફની કચેરી ક્યાં ક્યાં છે તે કેટલી છે ?

સ. ૪૩ સુરત, વલસાડ ને બીલીમોરામાં વધારે વસ્તી હોવાનું કારણ શું ?

સ. ૪૪. સુરતથી પાકી સડકને રસ્તે વાંસદા જવું હોય તો રસ્તામાં ક્યાં ક્યાં મોટાં ગામ આવે ?

સ. ૪૫. કયા કયા તાલુકાની હવા તંદુરસ્ત છે ?

સ. ૪૬. સુરત જિલ્લાના કલેક્ટર સાહેબને કયા કયા ઝોલા છે ?

સ. ૪૭. વલસાડ ને જલાલપોર તાલુકામાં વસ્તી વધારે હોવાનું કારણ સમજાવો.

શ્રી. ૪૮. કનારમામ તાલુકામાં કાળી જમીન હવે કાંઈ કેમ થતી નથી ?

૨૮] સુરત શહેરનો જૂઝાળ શિક્ષક ત્રણ વર્ષના

સ. ૪૯. નીચેની જગાઓ નકશાના ખાખામાં પૂરા.

સુરત, ધરમપુર, જલાલપોર, રાદેર, વાલ્સાડ, નવસારી, સમીન,
કિનાઇ, ખીલીમોરા, ડુમસ, ઉમરસાડી, અમલસાડ, બીમપોર,
કાલક, નીસોદરા, ઝોરપાડ, ચીખલી, સુદાલી, ઉદવાડા,
ખેંગામ, હજીરો, કુતા, વાલોડ, મોરા, કડોદ, સરસ, ખાર-
ડાલી, તડકેશ્વર, બહુધાન.

સ. ૫૦. કાઠાના લોકોનો મુખ્ય ધંધો કયો છે ?

સ. ૫૧. કાંઈ રોકેજનથી આગગાડીમાં ભેગી દમલુ જતાં વચ્ચા કંઈ
કંઈ નવીઓ આવે તે અનુભવે ગણ્યો.

સ. ૫૨. તમારા જિલ્લાના જે તાલુકામાં રહેર નથી, તે તાલુકામાં
જાત્રાનું સ્થળ કયું છે ?

સ. ૫૩. ઝોરપાડથી ઉમરસાડી જુ છે તેા કયે રસ્તે જગા ?

સ. ૫૪. નકશામાં રેલને અને પાકી સડક ચી રીતે ઓળખાવે ?

સ. ૫૫ નકશામાં નીચેની જગા બતાવો.

સુરત, વલસાડ, માડવી, જલાલપોર, ચીખલી, ઉદવાડા
બહુધાન, ઝોરપાડ, તડકેશ્વર, ખીલીમોરા, ઉમરસાડી ખારડાલી
કડોદ, અમલસાડ તીથલ, હજીરો

સ. ૫૬. દેવકી ઉનાઇના કુંડનું પાણી ઉનું શા કારણથી હશે ?

સ. ૫૭. સુરત જિલ્લામાં કયાંની જમીન વધારે રસાળ છે ?

સમાપ્ત.

લીલ્લ ચાપડીનો “ડિક્ટેશન શિક્ષક” ત્રણ વર્ષના

બીજા ધોરણ માટે ~~અનુસૂચિ~~ અનુસૂચિ મિત્ર.

“અંગગણિતનાં મનોચત્ન”

અથાપિ બહાર ન પડેલી એવી

પ્રશ્નોત્તરમાળા

ગુજરાતની સામાન્ય ભૂગોળની ગણતરી
મુખર્ષી ઇલાકાની ભૂગોળની સાડા ચાર આના.
હિંદુસ્તાનની સામાન્ય ભૂગોળની ચાર આના.
ફરક ધોરણના

“મુખગણિત શિક્ષક” તૈયાર છે.

“ડિક્ટેશન શિક્ષક.”

બાળપોથીથી પાંચમા સુધીના તૈયાર છે.

પર અગ્રહાર નીચેના સન્નામે કરવો.

છગનલાલ ભોતીરામ શાહ.

“મુખગણિત શિક્ષક”ના કર્તા.

સાહ્યોર મુરત.

સુકેશ્વર બહેનલાલ નારણદાસ લીમડાચાક મુરત.

